

QISHLOQ TURIZMINING MAHALLIY AHOLI DAROMADLARIGA TA'SIRI

Raxmonjonov Faxriddin Farxodbek o'g'li

Xalqaro Nordik Universiteti

Turizm va mehmondo'stlik yo'nalishi

1-bosqich talabasi

+998889970787

[*faxriddinraxmonjonov@gmail.com*](mailto:faxriddinraxmonjonov@gmail.com)

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada qishloq turizmining mahalliy aholi daromadlarini oshirish, bandlikni ta'minlash va qishloq hududlarining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri tahlil qilingan. Qishloq turizmi va agroturizmning iqtisodiy mohiyati, aholi daromadlarini shakllantirishdagi bevosita hamda bilvosita mexanizmlari yoritilgan. Jumladan, oilaviy mehmon uylari faoliyati, milliy hunarmandchilik mahsulotlarini sotish, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini realizatsiya qilish, transport va gidlik xizmatlarini rivojlantirish orqali mahalliy aholi daromadlarini diversifikatsiya qilish imkoniyatlari ko'rib chiqilgan. Shuningdek, xorijiy mamlakatlar tajribasi o'rganilib, O'zbekistonda qishloq turizmini rivojlantirish imkoniyatlari, mavjud infratuzilmaviy va institutsional muammolar tahlil qilingan. Tadqiqot yakunida qishloq turizmini rivojlantirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va mahalliy aholi farovonligini oshirishga qaratilgan taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: qishloq turizmi, agroturizm, mahalliy aholi daromadlari, bandlik, qishloq iqtisodiyoti, oilaviy mehmon uylari, hunarmandchilik, turistik xizmatlar, daromadlarni diversifikatsiya qilish, barqaror rivojlanish.

ABSTRACT: This article analyzes the impact of rural tourism on increasing local residents' incomes, promoting employment, and supporting the socio-economic development of rural areas. It examines the economic essence of rural tourism and

agritourism, as well as the direct and indirect mechanisms through which they generate income for local communities. Particular attention is paid to opportunities for diversifying household incomes through family guesthouses, the sale of traditional handicrafts and agricultural products, and the development of transport and tour guide services. The study also explores international experience and evaluates the prospects for rural tourism development in Uzbekistan, identifying existing infrastructural and institutional challenges. Based on the analysis, recommendations are proposed to promote rural tourism, create new employment opportunities, diversify local income sources, and improve the living standards and well-being of rural residents.

Keywords: *rural tourism, agritourism, local residents' income, employment, rural economy, family guesthouses, handicrafts, tourism services, income diversification, sustainable development*

KIRISH

Zamonaviy jahon iqtisodiyotining eng dinamik va tez rivojlanib borayotgan tarmoqlaridan biri bu turizm sohasidir. So'nggi yillarda dunyo miqyosida ro'y berayotgan shiddatli urbanizatsiya, sanoatlashtirish va raqamlashtirish jarayonlari insonlarning dam olish va hordiq chiqarishga bo'lgan yondashuvlarini tubdan o'zgartirdi. Yirik shaharlarning shovqinli va tezkor hayot ritmidan charchagan zamonaviy turistlar tobora ko'proq tabiat qo'yniga, osoishta va ekologik toza qishloq hududlariga intilmoqda. Ushbu global tendensiya natijasida turizm sohasida mutlaqo yangi va yuqori iqtisodiy salohiyatga ega bo'lgan yo'nalish — qishloq turizmi (agroturizm) shiddat bilan shakllandi va rivojlanib bormoqda.^[1]

Qishloq turizmi nafaqat shahar aholisining ma'naviy hamda jismoniy hordiq chiqarishi uchun qulay imkoniyat yaratadi, balki eng muhimi, chekka qishloq hududlarida yashovchi mahalliy aholining ijtimoiy-iqtisodiy farovonligini ta'minlashda beqiyos instrument vazifasini o'taydi. An'anaviy qishloq xo'jaligi faoliyatidan farqli o'laroq, turizm sohasi qishloq joylarda xizmat ko'rsatish sohasini shakllantiradi, infratuzilmani modernizatsiya qilishga undaydi, kichik va o'rta biznes

subyektlarining ko'payishiga zamin yaratadi hamda eng asosiysi, oilaviy daromadlar manbayini sezilarli darajada diversifikatsiya qiladi.

O'zbekiston Respublikasi kabi ulkan qishloq xo'jaligi salohiyatiga va boy milliy-madaniy merosga ega bo'lgan davlatlar uchun qishloq turizmini rivojlantirish strategik ahamiyatga ega. Bugungi kunda mamlakatimiz aholisining qariyb yarmi qishloq joylarida istiqomat qiladi. Shu sababli, qishloq hududlarida bandlikni ta'minlash, qashshoqlikni qisqartirish, xotin-qizlar va yoshlarni daromadli mehnatga jalb etish hamda aholining xarid qobiliyatini oshirish davlat iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.^[2]

Ushbu maqolaning dolzarbligi shundaki, O'zbekistonning boy tabiiy-iqlimiy sharoiti, o'ziga xos qishloq an'analari, etnografiyasi va xalq amaliy san'ati qishloq turizmini rivojlantirish uchun cheksiz imkoniyatlar yaratadi. Biroq, mavjud salohiyatdan samarali foydalanish, qishloq turizmining mahalliy aholi daromadlariga ta'sir qilish mexanizmlarini ilmiy va amaliy nuqtai nazardan tahlil qilish, shuningdek, sohadagi mavjud to'siqlarni aniqlash hamda ularni hal etish yuzasidan aniq taklif va tavsiyalar ishlab chiqish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir.

Tadqiqotning asosiy maqsadi — qishloq turizmining mahalliy aholi daromadlariga va turmush darajasiga ko'rsatadigan bevosita hamda bilvosita ta'sir mexanizmlarini har tomonlama tahlil qilish, sohaning iqtisodiy va ijtimoiy samaradorligini baholash hamda O'zbekistonda qishloq turizmini rivojlantirish orqali aholi farovonligini oshirish bo'yicha ilmiy va amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Mazkur maqsaddan kelib chiqqan holda, ishda quyidagi ustuvor vazifalar belgilab olindi:

- 1) Qishloq turizmi va agroturizmning nazariy-uslubiy asoslarini hamda ularning iqtisodiy mohiyatini tadqiq etish;
- 2) Qishloq turizmining mahalliy aholi daromadlarini shakllantirish va oshirishdagi bevosita hamda bilvosita kanallarini aniqlash;

3) Rivojlangan va rivojlanayotgan xorijiy mamlakatlarning qishloq turizmini rag'batlantirish tajribasini o'rganish va ularni O'zbekiston sharoitiga tatbiq etish imkoniyatlarini baholash;

4) O'zbekiston hududlarida qishloq turizmining hozirgi holatini va uning iqtisodiy ko'rsatkichlarini tahlil qilish;

5) Sohani rivojlantirishdagi infratuzilaviy, institutsional va kadroviiy muammolarni aniqlab, ularni hal etish bo'yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalarni shakllantirish.

ASOSIY QISM

1. Qishloq turizmining nazariy-konseptual asoslari va uning iqtisodiy mohiyati

Qishloq turizmi (Rural Tourism) va uning uzviy tarkibiy qismi bo'lgan agroturizm tushunchalari ilmiy adabiyotlarda keng muhokama qilinadigan iqtisodiy kategoriyalardan hisoblanadi. Keng ma'noda, qishloq turizmi — bu shahar muhitidan tashqarida, ya'ni qishloq joylarida tashkil etiladigan, mahalliy tabiiy resurslar, an'onaviy turmush tarzi, qishloq xo'jaligi jarayonlari va boy madaniy-etnik merosga asoslangan turistik faoliyat majmuidir.^[3]

Qishloq turizmi quyidagi **hollarda amalga oshiriladi:**

qishloq joylarda aholida kategoriya odamlar uchun ularning pul mablag'lari miqdoriga qaramay, masalan, oilaning an'analariga ko'ra;

vrach maslahatiga binoan qishloq iqlim sharoitlarida sog'lomlashtirishni olib borishga ko'ra;

tabiat bilan yaqinlik, ko'proq vaqtni toza havoda o'tkazish maqsadiga; ekologik toza va arzon mahsulotlar bilan oziqlanish mumkinligi uchun; qishloq xo'jaligi ishlari bilan band bo'lish, ishlash uchun real imkonlar borligi;

hayot uchun zarur bo'lgan kerakli narsalarni topish maqsadida minglab kilometr masofani bosib o'tirmaslik uchun;

boshqa ijtimoiy guruhidagi odamlar bilan muloqotda bo'lish, ularning madaniyati, urf-odati bilan tanishish, bayramlari va o'yinlarida qatnashish imkoniyatini mavjudligi.^[4]

O'zbekistonda qishloq turizmining rivojlanishi o'ziga xos xususiyatlarga ega. Mamlakatimizning turli hududlari — Toshkent viloyatining Parkent va Bo'stonliq tumanlari, Qashqadaryoning Boysun va Shahrisabz tog'li qishloqlari, Surxondaryoning Sangardak, Jizzaxning Zomin hamda Buxoro va Xiva atrofidagi ekologik va agroturistik maskanlar o'zlarining takrorlanmas tabiati va mehmondo'stligi bilan ajralib turadi. Bu hududlarda qishloq turizmini rivojlantirish qishloq xo'jaligi va xizmat ko'rsatish sohalarining sinergetik integratsiyasini ta'minlamoqda.

2. Qishloq turizmining mahalliy aholi daromadlarini oshirishdagi asosiy va mexanizmlari

Qishloq turizmining mahalliy aholi iqtisodiy ahvolini yaxshilashdagi ta'siri bevosita va bilvosita mexanizmlari orqali namoyon bo'ladi. Bevosita daromad mexanizmlari turistlar bilan to'g'ridan-to'g'ri aloqada bo'lgan va xizmat ko'rsatuvchi shaxslar byudjetida shakllanadi. Bilvosita kanallar esa turizm infratuzilmasini qo'llab-quvvatlovchi va unga turli tovar va xizmatlarni yetkazib beruvchi ikkilamchi tarmoqlarni o'z ichiga oladi.

a) Oilaviy mehmon uylari va joylashtirish xizmatlari: Qishloq turizmining eng muhim va ommabop shakli oilaviy mehmon uylari (Guesthouse) hisoblanadi. Mahalliy aholi o'z xonadonlarini zamonaviy sanitariya-gigiyena va qulaylik standartlariga moslashtirgan holda turistlarni qabul qiladi. Bu orqali xonadon egalari xonalarni ijaraga berish, tushlik va kechki ovqatlarni tayyorlash hamda kir yuvish kabi maishiy xizmatlardan to'g'ridan-to'g'ri daromad oladilar. Muhimi shundaki, ushbu daromad manbayi oilaning asosiy faoliyatiga xalal bermagan holda qo'shimcha va barqaror moliyaviy oqimni ta'minlaydi.

b) Xalq amaliy san'ati va hunarmandchilik mahsulotlarini realizatsiya qilish: Qishloq hududlarida azaldan rivojlanib kelgan kashtachilik, gilamchilik,

yog'och o'ymakorligi, kulolchilik va savat to'qish kabi hunarmandchilik turlari turizm oqimi natijasida yangi hayotga ega bo'ladi. Sayyohlar milliy va mahalliy koloratga ega bo'lgan esdalik sovg'alari (suvenirlar)ni bajonidil xarid qiladilar. Bu jarayon qishloq xotin-qizlari va keksalarining uy mehnatini qadrlash va u orqali yuqori daromad topishiga imkon beradi.

d) Transport, gidlik va ko'ngilochar xizmatlar ko'rsatish: Turistlarga xizmat ko'rsatish uchun mahalliy yoshlar transport vositalarida haydovchilik qilish, ot va tuyalarda sayr tashkil etish, tog' va qishloq yo'llarida gidsiz yoki gidlik xizmatini ko'rsatish, shuningdek, milliy folklorsho va doira usullari bilan konsertlar tashkil etish orqali band bo'ladilar va qo'shimcha daromad topadilar.

3. Agroturizmning qishloq hududlari iqtisodiyotiga ta'siri.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, agroturizm qishloq aholisining bandligini oshirish, ularning daromad manbalarini diversifikatsiya qilish va ekologik barqarorlikni ta'minlashda muhim ro'l o'ynaydi. Xalqaro tajriba shuni tasdiqlaydiki, Italiya, Ispaniya va Fransiya singari mamlakatlarda fermer xo'jaliklari uchun turizm bilan shug'ullanish qo'shimcha daromad manbai sifatida samarali foydalanilmoqda. Xitoyda esa agroturizm ekologik dehqonchilik va organik mahsulot yetishtirish bilan integratsiyalangan holda rivojlanmoqda. Ushbu model O'zbekiston uchun ham muhim tajriba bo'lishi mumkin^[5]

O'zbekiston Respublikasida "Turistik qishloq" loyihalarini amalga oshirish bo'yicha dastlabki qadamlar qo'yilmoqda. 2025-yil avgust oyida Buxoro viloyatining Jondor tumanidagi Ushot qishlog'iga rasman "Turistik qishloq" maqomi berilgan. Ushbu loyiha O'zbekistonning qishloq hududlarida turizmni rivojlantirish, aholi bandligini ta'minlash va madaniy merosni asrab-avaylashga qaratilgan davlat strategiyasining bir qismi hisoblanadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, O'zbekistonning turistik salohiyati yuqori bo'lgan Samarqand, Buxoro, Farg'ona vodiysi, Surxondaryo va Xorazm hududlarida qishloq turizmini rivojlantirish imkoniyatlari kengdir. Hamjamiyatga asoslangan turizm (Community-based Tourism –CBT) modelini joriy etish qishloq hududlarida

bandlikni oshirish, mahalliy tadbirkorlikni rivojlantirish hamda madaniy va tabiiy merosni asrab-avaylashda muhim omil bo'lib xizmat qilishi asoslab berilgan..^[6]

1-jadval. Qishloq turizmi subyektlarining turlari va mahalliy aholi daromadlaridagi ulushi^[7]

Faoliyat yo'nalishi	Keltiriladigan xizmat va mahsulotlar	Aholi daromadidagi ulushi (%)
Oilaviy mehmon uylari	Joylashtirish, tushlik/kechki ovqat, maishiy servis	35 - 45 %
Qishloq xo'jaligi va agroturlar	Meva-sabzavot yig'imida ishtirok, organik mahsulotlar	20 - 25 %
Hunarmandchilik va suvenir	Milliy kashtachilik, yog'och va kulolchilik buyumlari	15 - 20 %
Transport va ekstrim turlar	Tog' va qishloq yo'llarida transport, ot/tuya sayrlari	10 - 15 %
Madaniy-etnik shoular	Folklor ansambllari, milliy marosimlar namoyishi	5 - 10 %

Manba: Sharipov K., Nigmatov A. Qishloq turizmini tashkil etish va boshqarish darsligi hamda muallif ishlanmasi [7].

2-jadval. Qishloq turizmining iqtisodiy va ijtimoiy ko'rsatkichlarga ta'siri (SWOT-tahlil)^[8]

1. Boy tabiiy va etnik resurslar	1. Infratuzilmaning yetarsizligi
2. Mehmonnavozlik an'analari	2. Kadrlar malakasining pastligi
3. Arzon va ekologik mahsulotlar	3. Mavsumiylik darajasining yuqoriligi
Imkoniyatlar (Opportunities)	Xavf-xatarlar (Threats)

1. Davlat tomonidan imtiyozli subsidiyalar
2. Xalqaro turistlar oqimining ortishi
3. Raqamli marketing imkoniyatlari
1. Ekologik muammolar va yuklama
2. An'anaviy madaniyatning yemirilishi
3. Raqobatning keskinlashuvi

Manba: UNWTO 'Rural Tourism and Local Development Trends' hisoboti hamda muallif umumlashmasi [8].

4. O'zbekistonda qishloq turizmini rivojlantirishdagi to'siqlar va muammolar tahlili

Qishloq turizmining yuqori iqtisodiy va ijtimoiy salohiyatiga qaramay, uni O'zbekiston hududlarida yanada kengroq rivojlantirish va aholi daromadlarini barqaror oshirish yo'lida bir qator tizimli muammolar hamda to'siqlar saqlanib qolmoqda:

1. Muhandislik-kommunikatsiya va yo'l-transport infratuzilmasining yetarsizligi: Chekka qishloq va tog'li hududlarda qattiq qoplamali yo'llarning yo'qligi, elektr energiyasi, ichimlik suvi va tabiiy gaz ta'minotidagi uzilishlar, shuningdek, mobil aloqa va yuqori tezlikdagi internet tarmog'ining yetarlicha rivojlanmaganligi sayyohlar uchun jiddiy noqulayliklar tug'diradi va turistlar oqimini cheklaydi.

2. Kadrlar salohiyati va servis sifatining pastligi: Qishloq aholisining aksariyati turizm va mehmonxona xo'jaligi sohasi bo'yicha maxsus ko'nikma va bilimlarga ega emas. Xorijiy tillarni (ingliz, rus va boshqalar) yetarli darajada bilmaslik, sanitariya-gigiyena standartlariga rioya etish va xizmat ko'rsatish madaniyatining pastligi servis sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

3. Marketing, brending va raqamli targ'ibotning yetarsizligi: Ko'plab jozibador qishloq turizm obyektlari va mehmon uylari haqida nafaqat xorijiy, balki mahalliy turistlar ham yetarli ma'lumotga ega emas. Joylashtirish vositalarining Booking.com, Airbnb, Tripadvisor kabi xalqaro va milliy raqamli platformalarga integratsiya qilinmaganligi mijozlarni jalb etish imkonini cheklaydi.

XULOSA

O'tkazilgan ilmiy-amaliy va statistik tahlillar shuni ko'rsatadiki, qishloq turizmi shunchaki aholining hordiq chiqarish vositasi emas, balki qishloq hududlarining ijtimoiy-iqtisodiy manzarasi hamda aholi turmush darajasini tubdan o'zgartirishga qodir bo'lgan qudratli iqtisodiy drayverdir. U qishloq joylarda yangi ish o'rinlarini yaratish, oilaviy daromadlar manbayini ko'paytirish, xotin-qizlar va yoshlar bandligini ta'minlash hamda hududiy iqtisodiyotni diversifikatsiya qilishda beqiyos imkoniyatlarni taqdim etadi.

Qishloq turizmining jadal rivojlanishi mahalliy aholiga nafaqat bevosita (mehmon uylari, ovqatlantirish, gidlik), balki bilvosita (hunarmandchilik, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini sotish, transport) kanallar orqali ham yuqori va barqaror daromad keltirishini ko'rsatdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining 'Turizm to'g'risida'gi Qonuni. – Toshkent, 2019-yil 18-iyul, O'RQ-549-son. <https://lex.uz/docs/-4428097>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining O'zbekiston Respublikasida turizm sohasini jadal rivojlantirishni ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida'gi Farmoni. – Toshkent, 2019-yil.
3. Rahmonboyeva L. Agroturizm – O'zbekistonda turizm sohasidagi yangi va istiqbolli yo'nalish // Kun.uz internet nashri, 2018-yil.
4. M.Qobulova, I.Ergashev, A.Ergashev —Mintaqaviy turizm va turistik resurslar
5. Shodmonov, M. (2022). Qishloq turizmi orqali qishloq aholisining daromadlarini diversifikatsiya qilish masalalari. Samarqand Davlat Universiteti Ilmiy Axborotnomasi, 4(2), 112-120
6. “Turistik qishloq” loyihalarining qishloq aholisi bandligiga ta'siri” Sh.Uralov Vo1. 3, 2026-yil.
7. Sharipov K., Nigmatov A. Qishloq turizmini tashkil etish va boshqarish darsligi. – Toshkent: 'Faylasuflar' nashriyoti, 2022-yil.

8. UNWTO (Jahon Turizm Tashkiloti) Hisoboti: 'Rural Tourism and Local Development Trends'. – Madrid, 2023-yil.